

Adresseliste

Søknad om fritak fra lovbestemt taushetsplikt - orienteringsskriv

Fylkesmannen behandler gjennom året en del søknader om fritak fra lovbestemt taushetsplikt. Hovedsaken av disse gjelder vitneførsel i retten, og kun et fåtall forklaring for politiet i straffesaker.

Vi opplever at det er en del usikkerhet knyttet til regelverket på området og hvordan søknadene skal fremmes. Brevet her søker å gi en kortfattet redegjørelse som forhåpentligvis kan være avklarende.

Hjemmelsgrunnlaget:

Etter straffeprosessloven §118 og tvistemålsloven § 204 nr. 2 må *retten* ikke motta forklaring som et vitne ikke kan gi uten å krenke lovbestemt taushetsplikt, med mindre departementet samtykker. Straffeprosessloven § 118 er også gitt anvendelse for *politiforklaring* jfr. straffeprosessloven § 230, 3. ledd.

Av ovennevnte bestemmelser framgår at samtykke til forklaring bare kan nektes dersom åpenbaringen kan utsette staten eller allmenne interesser for skade, eller virke urimelig for den som har krav på hemmelighold.

Uansett hva departementet bestemmer, kan retten, ved kjennelse, komme fram til motsatt resultat jfr. straffeprosessloven § 118, 2. ledd og tvistemålsloven § 204 nr. 2.

Delegasjon av departementets myndighet:

Tidligere Sosialdepartementet, Barne- og familiedepartementet og Kirke- utdannings- og forskningsdepartementet har delegert sin myndighet på dette området til Fylkesmannen, hva angår offentlige ansatte i skoleverket, barnehager, barnevernet og sosialtjenesten. Dersom disse yrkesgruppene skal forklare seg for politiet eller avgi vitnemål i domstolen, skal søknad om fritak fremmes for Fylkesmannen i det fylke hvor vitnets arbeidsplass ligger.

Forvaltningsmessig og profesjonsmessig taushetsplikt:

Ovennevnte gjelder den forvaltningsmessige taushetsplikten, altså den taushetsplikten som vedkommende har som ansatt i nevnte tjenester uavhengig av profesjon.

Når det gjelder den profesjonsmessige taushetsplikten bestemmer straffeprosessloven § 119 og tvistemålsloven § 205:

”Uten samtykke av den som har krav på hemmelighold, må retten ikke ta imot forklaring av prester i statskirken, prester eller forstandere i registrerte trossamfunn, advokater, forsvarere i straffesaker, meklingsmenn i ekteskapsaker, leger, psykologer, apotekere, jordmødre eller sykepleiere om noe som er betrodd dem i deres stilling.

Det samme gjelder underordnede og medhjelpere som i stillings medfør er kommet til kunnskap om det som er betrodd de nevnte personer.”

Den profesjonsmessige taushetsplikten kan altså verken Fylkesmannen eller departement fritta fra. For de yrkesgruppene som her er nevnt må det foreligge samtykke fra den som opplysningene angår.

Hva skal søknaden inneholde:

I samsvar med rundskriv fra Sosialdepartementet har Fylkesmannen lagt til grunn at søknaden skal omfatte følgende:

1. Opplysning om hvem som er sakens parter, eventuelt hvem som er tiltalt, siktet eller mistenkt i saken.
2. Domstolens saksnummer dersom det ikke gjelder politiforklaring
3. Hva saken gjelder og hva partenes påstander eller tiltalen går ut på (Kan skje ved kopi av tiltalebeslutning eller stevning)
4. Navn og stillingsbenevnelse for vitnet, samt hvor vitnet har sin tjenstemessige tilknytning
5. Kortfattet hva vitnet skal forklare seg om
6. Uttalelse fra det organ hvor vitnet har sin tjenstemessige tilknytning

Uttalelse fra det organ hvor vitnet har sin tjenstemessige tilknytning:

Både Barne- og likestillingsdepartementet og Helse- og omsorgsdepartementet har i sin veiledning anført at det skal foreligge en uttalelse fra det organ/den etat hvor vitnet har sin yrkesmessige tilknytning. Dette må normalt bety vitnets overordnede leder. I uttalelsen bør det i korte trekk gjøres rede for hva kontakten med dem som har krav på taushet har bestått i, og hvordan man vurderer konsekvensene av vitneførsel. Vitnet skal også ha uttalt seg.

Når Fylkesmannen mottar søknader om fritak fra lovbestemt taushetsplikt ser vi at en del av disse uttalelsene tar stilling til om fritak skal foretas eller ikke, eller går ut på at en ”godkjenner” fritaket. Det er Fylkesmannen som skal fatte vedtak i saken og uttalelsen skal etter vår oppfatning kun tilkjennegi om det finnes viktige forhold som kan medføre at fritak ikke bør gis. Vitnets eventuelle ubehag ved å forklare seg, eller prinsipielle holdning i klientsaker antas ikke å være slike viktige forhold.

Fylkesmannen erfarer at det er en del ulik praksis knyttet til innhenting av disse uttalelsene. Noen innhenter uttalelsen og vedlegger denne søknaden, mens andre ber vitnets leder om å gi sin påtegning og videresende dokumentet til Fylkesmannen. Vi kan ikke se at det har noen stor betydning hvilken av disse fremgangsmåter som benyttes, men vil understreke at det er søker som har ansvar for at søknaden framsettes i en form og med de dokumenter som er nødvendige for saksbehandlingen. Dersom vitnets arbeidsgiver blir anmodet om å videresende sin uttalelse til Fylkesmannen må derfor søker forsikre seg om at dette skjer.

Sak må være reist for domstolen

Det er forutsetningen at vitneforklaringen skal avlegges i forbindelse med en aktuell retts sak. I sivile saker betyr dette at det er innsendt stevning til domstolen og i straffesaker at det foreligger en tiltalebeslutning. Når det gjelder politiavhør må det være igangsatt etterforskning om bestemte straffbare forhold.

Når skal det ikke sendes søknad til Fylkesmannen

Den som er vernet av lovbestemt taushetsplikt kan gi samtykke til at opplysningene gjøres kjent for andre etter reglene i forvaltningsloven § 13 a nr. 1. Dersom det er gitt et slikt samtykke får dette betydning også for rekkevidden av strprl § 118 og tvml. § 204. Det er derfor ikke i strid med lovbestemte taushetsplikt å avgi forlaring så lenge vitnet er løst fra taushetsplikten.

Fylkesmannen forutsetter således at dette spørsmål er avklart før søknad sendes hit. Dersom det er en sivil sak vil det være partens advokat som avklarer dette med sin motpart eller sine egne vitner. I straffesaker er det påtalemyndigheten som har ansvar for å undersøke om den som har krav på taushet samtykker til at vitnet forklarer seg. I straffesaker hvor det er aktuelt å føre vitner som har opplysninger om fornærmede, kan det være naturlig at påtalemyndigheten henvender seg til forvaltningsorganet og ber dette om å ta opp spørsmålet med fornærmede. Særlig gjelder dette dersom det foreligger et klientforhold.

Særlig om barnevernsaker og saker om tvang overfor gravide rusmisbrukere

Fylkesnemnda for sosiale saker er førsteinstans i de mer ”alvorlige” barnevernsakene hvor det ikke foreligger samtykke til tiltaket fra foreldrene og/eller barnet. Dette gjelder bl.a. spørsmål om omsorgsovertakelse, plassering av barn med alvorlige atferdsproblemer, pålegg om medisinsk undersøkelse og behandling samt pålagt tilsyn i hjemmet. Etter barnevernloven § 6-4 har offentlige myndigheter opplysningsplikt, både etter pålegg fra de organer som er satt til å gjennomføre loven, herunder fylkesnemnda, og av eget tiltak. Dette framgår vanligvis også av særlovgivningen, eksempelvis helsepersonelloven § 33 og opplæringslova § 15-1. Fylkesnemnda anses som en del av barneverntjenesten, og dersom det foreligger opplysningsplikt til barneverntjenesten gjelder dette også overfor fylkesnemnda. Det samme gjelder saker om tvangsvedtak overfor gravide rusmisbrukere hvor det foreligger en tilsvarende meldings- og opplysningsplikt.

Ved rettslig overprøving av fylkesnemndas vedtak gjelder imidlertid de vanlige regler i tvistemålsloven. Likevel kan vitner som har forklart seg for fylkesnemnda også forklare seg for retten. For nye vitner må forholdet imidlertid behandles etter de vanlige reglene i tvml. § 204.

Fylkesmannens saksbehandling

Fylkesmannen søker å ha en rask behandling av søknader om fritak fra lovbestemt taushetsplikt. Vi forutsetter imidlertid at søknaden fremmes i rimelig tid før saken skal behandles i domstolen. I noen tilfeller har vi fått søknader tilsendt på telefax samme dag som hovedforhandlingen starter. Dette er både uheldig og unødvendig. Likeledes understrekes at uttalelsen fra det aktuelle forvaltningsorgan ikke aksepteres over telefon.

Referanser:

- Rundskriv Q-24, 2005 fra Barne- og familiedepartementet
<http://www.odin.dep.no/bld/norsk/dok/regelverk/rundskriv/004021-250039/dok-bn.html>
- Rundskriv I-9/94 fra Sosial- og helsedepartementet
- Retningslinjer ved vurdering av søknad om fritak fra taushetsplikt for ansatte i barnehager av 10. januar 1994
- Rundskriv IK-26/97 fra Statens helsetilsyn

Med hilsen

Anne Sofie Mortensen (e.f.)
avdelingsdirektør

Trond Gården
seksjonsleder

Adresseliste:

Nordland statsadvokatembeter, Fylkeshuset, 8048 Bodø
Helgeland politidistrikt, postb. 570, 8651 Mosjøen
Salten politidistrikt, postb. 1024, 8001 Bodø
Midtre Hålogaland politidistrikt, 9480 Harstad
Alstahaug tingrett, postb. 44, 8801 Sandnessjøen
Brønnøy tingrett, 8905 Brønnøysund
Lofoten tingrett, postb. 204, 8301 Svolvær
Rana tingrett, postb. 1024, 8602 Mo i Rana
Ofoten tingrett, 8512 Narvik
Salten tingrett, postb. 322, 8001 Bodø
Vesterålen tingrett, postb. 133, 8401 Sortland
Helgeland og Salten krets av Advokatforeningen v/Tore Benson,
postb. 223, 8001 Bodø
Midt-Hålogaland krets av Advokatforeningen v/Tore Haug
postb. 200, 8376 Leknes
Bufetat, Betongveien 2, 9509 Alta